

Hazreti Peygamber'in Ci'râne Günleri

*Mustafa KILIÇ**

Öz: Hz. Peygamber Mekke'nin fethi ve Huneyn zaferinden sonra yaklaşık iki haftasını Ci'râne mevkiinde geçirdi. Ci'râne, Mekke'nin on beş kilometre kuzey doğusunda bulunmaktadır. 5 Zilkade 8/ 24 Şubat 630 ile 18 Zilkade 8/ 9 Mart 630 tarihleri arasında Hz. Peygamber Ci'râne'de bulundu. Burada ganimet dağıtımı, Hevâzin kabilesi ile görüşme, esirlerin serbest bırakılması, soruları cevaplandırma ve bazı yanlışlıkları düzeltme gibi hadiseler yaşandı. Hz. Peygamber umre yaptıktan sonra Ci'râne'den ayrılarak 28 Zilkade 8/ 19 Mart 630 tarihinde Medine'ye ulaştı.

Anahtar Kelimeler: Ci'râne, Ganimet, Hevâzin, Ansar

Days Of Prophet Muhammad In Jirana

Abstract: After the conquest of Mecca and Hunayn, Prophet Muhammad spent almost two weeks in Jirana. Jirana is located fifteen kilometers north-east of Mecca. He stayed in there from 24 February 630 to 9 March 630. He made some works such as distribution of loot, negotiations with the tribe of Hevâzin, release of captives, answering the questions and corrections of some falsifications. After accomplishing His Umrah, He leaved from Jirana and reached to Medina in 19 March 630.

Keywords: Jirana, Loot, Hevâzin, Ansar

İktibas / Citation: Mustafa Kılıç, "Hazreti Peygamber'in Ci'râne Günleri", Usûl, 17 (2012/1), 81 - 106.

Giriş

Hz. Peygamber'in Hicret'ten sonra Medine'de oluşturduğu İslâm toplumu giderek güçlendi. Hudeybiye anlaşmasından sonra Mekke müşriklerinin Hicaz'da otoritesi iyice zayıfladı. Arap kabileleri artık çekinmeden Medine'ye gelerek Müslüman olmaya veya İslâm devletine tabi olmaya başladılar. Bu olumlu gelişmelere rağmen Mekke, hala müşriklerin kontrolündeydi. Hz. Peygamber Mekke'nin bir an önce fethedilmesini arzu ediyordu. Hudeybiye anlaşmasını ihlal eden müşrikler Mekke'nin fethine sebep teşkil ettiler. Tev-

* Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

hid'in kalbi Kâbe'nin şirkten arındırılmasının zamanı gelmişti. Hz. Peygamber Mekke'nin fethi niyetiyle sefer emrini verdi. 20 Ramazan 8/ 11 Ocak 630 tarihinde Mekke'nin fethi gerçekleşti. İslâm daveti başarıya ulaşmış ve insanlar gurup gurup bu dine girmeye başlamıştı. Allah Teâlâ bu hususu fetih esnasında inen Nasr suresinde bize bildirmektedir. Resûlullah Mekke'de on beş gün kaldı ve dört rekâtlı farz namazları iki rekât kıldı. 6 Şevval'de buradan ayrıldı. Bundan sonra gerçekleşen Huneyn zaferi ise cereyan edişi ve sonucu itibariyle İslâm tarihinde önemli bir yere sahiptir. Yirmi bin civarında bir orduya sahip olan Mâlik b. Avf, izlediği strateji ile ilk aşamada Müslümanları zora sokmuştur. Müslümanların iç dünyalarında yaşadıkları korku, Kur'an'ın bize bildirdiği şekliyle ikinci aşamada giderilmiş ve zafer elde edilmiştir.¹ Hevâzinlilerin bu sayı ile meydana çıkmaları içlerinde taşıdıkları kini ve İslâm'ı ortadan kaldırma azmini gösterse de başarısız olmuşlardır. Bu sonuç diğer Arap kabilelerine de ibret olmuştur. Bundan sonra Araplar arasında bu sayıda bir direniş görülmemiştir. Savaştan sonra ele geçirilen ganimetlerin dağıtımı vb. bir takım olayların cereyan ettiği Ci'râne günleri başlamıştır. Bu çalışmada Hz. Peygamber'in Ci'râne'de geçirmiş olduğu zaman dilimi içerisinde ganimeti nasıl dağıttığı ve toplumun bunu nasıl algıladığı, dini hayatla ilgili sorulara verdiği cevapları ve bir takım yanlışları düzeltme gayretleri ele alındı.²

I. Ci'râne Öncesindeki Olaylar

1. Huneyn Gazvesi

Mekke fethi esnasında, İslâm'ın başarısından rahatsız olan, Mâlik b. Avf idaresindeki Hevâzin kabilesi Sakîf, Sa'd b. Bekir, Cu'şem ve Hilâl kabilelerinin de desteğini alarak Müslümanlara saldırmak üzere hazırlıklara başlamıştı.³ Kureyş'e düşmanlığı sebebiyle İslâm Peygamberini kabule yanaşmayan Hevâzin kabilesi Müslümanların kendilerine saldıracağını düşünerek onlardan önce saldırıya geçmeyi planlıyorlardı. Hz. Peygamber Mekke'nin fethinden sonra Hevâzin kabilesi üzerine yürüdü. Resûlullah on iki bin kişiyle Mek-

¹ Tevbe 9: 25.

² Vâkidî, *Kitabu'l-Meğâzi*, nşr. Marsden Johns, Beyrut, 1984, III, 889, 958-959.

³ İbn İshâk, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, thk., Ahmed Ferid el-Mezîdî, Beyrut, 2004, s. 547; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, Kahire, trs. IV, 1283; İbn Sa'd, *Tabakatü'l-Kübra*, thk., Ali Muhammed Ömer, Kahire, 2001, II, 138.

ke'den hareket etti. Bu ordunun on bini Medine'den gelen Müslümanlardan, iki bini ise İslam'a yeni girmiş veya henüz Müslüman olmamış, ganimet elde etmek isteyen Mekkelilerden oluşuyordu.⁴ Bu güçte bir orduyu gören bazı sahabenin hiçbir gücün kendilerini yenemeyeceği tarzında gurura kapıldıkları bildirilir.⁵ Nitekim sefer sonunda inen Tevbe suresi 25. ayette Allah Teâlâ “Andolsun ki Allah, birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimetle uğramaktan kurtarmamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz” buyurarak savaş esnasında Müslümanların durumunu bize göstererek dikkatleri çekmektedir.

Hz. Peygamber, Hevâzin'in saldırı hazırlığı yaptığını duyunca işin aslını öğrenmek için İbn Ebî Hadred'i gönderdi. İbn Ebî Hadred döndüğünde, Mâlik b. Avf'ın Müslümanların harp sanatını bilmeyen acemiler olduğunu, bir anda saldırdıklarında zafer kazanacaklarını söylediğini bildirdi. Mâlik b. Avf bütün uyarılara rağmen savaşa kabilenin kadınlarını, çocuklarını ve tüm mallarını getirerek ölüm kalım savaşı yapma kararı aldı.⁶ Bu, bir taraftan Hevâzin reisinin Müslümanlardan çekindiğini, savaşçıların kaçma ihtimali bulunduğunu diğer taraftan Mâlik b. Avf'ın neye mal olursa olsun İslâm'ın ilerleyişini durdurmak istediğini göstermektedir.

Hz. Peygamber Safvân b. Ümeyye'de zırh ve silah olduğunu duymuştu. Safvân'dan geri ödemek üzere yüz tane zırh istedi.⁷ O sırada Safvân Müslümanların arasına katılarak Mekke'den ayrılan müşriklerden biridir. Safvân Peygamberimize “Ya Muhammed isteyerek mi? Yoksa zorla mı?” dedi. Hz. Peygamber “Bilakis garantili (mazmun) borç kaydıyla” vermesini söyledi. İhtiyaçlarımızı karşılamak için harekete geç denilince Safvân, Peygamberimi-

⁴ İbn İshak, s. 551; Vâkıdî, III, 889; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, thk. Abdülkerim Sâmî el-Cündî, Beyru, 2002, 141; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, thk. Mecdî b. Mansûr, Beyrut, trs., IV, 209; Elşad Mahmudov, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, İstanbul, 2010, s. 291.

⁵ İbn İshâk, s. 554; Vâkıdî, III, 890; İbn Hişâm, IV, 1290-1; İbn Sa'd, II, 139.

⁶ İbn İshâk, s. 550; Vâkıdî, III, 892-893; İbn Hişâm, IV, 1286; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 141; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, IV, 208; İbn Seyyidi'n-Nas, *Uyûnü'l-Eser*, thk., Muhammed el-İyd Hatrâvî- Muhyiddin Müstû, Beyrut, ts. II, 255.

⁷ İbn İshâk, s. 550; İbn Hişâm, IV, 1286; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 141.

zin istediklerini verdi.⁸ Hz. Peygamber'in geri ödemek kaydıyla borç olarak zırh ve savaş malzemesi istemesi önemlidir. Henüz Müslüman olmamış birinden toplum ve dini korumak adına silah yardımı alınabileceğini gösterir. Safvân, Hz. Peygamber'in bu isteğini reddedecek güçte değildi. Buna rağmen Hz. Peygamber ödeme garantisi ile istemesi Safvân'ın bu durumdan istifade etmek istemediğini gösterir. Nitekim savaşın bitiminde bazı aletler kullanılmaz hale geldi, bazı eksiklikler ortaya çıktı. Hz. Peygamber Safvân'a eksik kısımların geri ödeneceğini söyleyince Safvân buna gerek kalmadığını, borç verirken düşündükleri ile şimdiki düşüncelerinin aynı olmadığını söyleyerek İslâm'a ve Peygamber'ine teslim olduğunu gösterdi.

Hz. Peygamber, Attâb b. Esîd'i vali olarak tayin ettikten sonra 6 Şevval 8/ 27 Ocak 630 tarihinde Mekke'den ayrıldı.⁹ Huneyn'e giderken Müslümanlar yol kenarında yeşil büyük bir ağaç gördüler.¹⁰ Hz. Peygamber'e giderek "Ey Allah'ın Resûlü bizim için de Zâtu Envât gibi bir ağaç tayin etsen" dediler.¹¹ Zâtu Envât, cahiliye döneminde Müşriklerin yanına giderek silahlarını dallarına astıkları, kurban kesip itikâfa girdikleri, onlara göre kutsal bir ağaçtı. Hz. Peygamber bu istek üzerine "Allahu Ekber, Allahu Ekber! Nefsim elinde olan yemin olsun ki siz Musa'nın kavmi gibi konuştunuz, "Onların ilahları gibi bizim için de bir ilah kıl, Musa ise siz cahil bir toplumsunuz!" (A'râf 7/138) ayetini okudu ve bu batıl isteği yerine getirmeyeceğini bildirdi.¹² Sefer esnasında yaşanan bu durum insanların cahiliye kalıntısı bir takım adetleri sürdürmek istediğini gösterir. Hz. Peygamber sahabesini düzelterek cahiliye düşünce ve yaşantısını terk etmek gerektiğini kesin bir dille ifade etmiştir.

Hz. Peygamber 10 Şevval 8/ 31 Ocak 630 Salı akşamı Huneyn'e ulaştı. Huneyn, derin çukurların ve tehlikeli dar yolların bulunduğu bir vadidir. Mâlik b. Avf, Müslümanlar gelmeden önce geceleyin ordusunu Huneyn vadisine sevk etmişti ve kuytu yerlere gizlenmişlerdi.¹³ Kadınlarını, çocuklarını, hayvanlarını

⁸ Vâkıdî, III, 890; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, IV, 208.

⁹ Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 365.

¹⁰ İbn İshak, s. 552; Vâkıdî, III, 890; İbn Hişâm, IV, 1288.

¹¹ İbn İshak, s. 552; Vâkıdî, III, 891; İbn Hişâm, IV, 1288.

¹² İbn İshak, s. 551-2; Vâkıdî, III, 890-891; İbn Hişâm, IV,1288; İbn Sa'd, II, 139; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, Beyrut, trs. IV, 211-212; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 141.

¹³ İbn İshak, 553.

ve her şeylerini savaş alanına sürmüş ve arka safa yerleştirmişlerdi.¹⁴ Mâlik b. Avf, Hz. Peygamber'in ve ordusunun ne yaptığını öğrenmek için üç adamını gönderdi. Hz. Peygamber seher vaktinde sahabeyi saflara ayırdı. Her bir kabile kendi bayrağını ve sancağını taşıyordu. Hz. Peygamber Süleym'i atların başına geçirdi. Hâlid b. Velîd'e komutanlık görevi verdi. Onun bu görevi Ci'râne'ye ulaşıncaya kadar devam etti.¹⁵ Müslümanlar yamaçlara gizlenmiş savaşçılardan habersizdiler. Müşrikler vadinin derin yerlerinden aniden çıkarak bir hamlede Müslümanlara saldırdılar. İlk karşılaşmada ani hücumu uğramanın verdiği şokla Müslümanlar yenilgiye uğrayarak kaçmaya başladılar. Kaçışı Benî Süleym kabilesi başlatmış ardından henüz Müslüman olmayanların kaçtıklarını gören ve başlangıçta kendinden emin olan Müslümanlar da onlara uyararak kaçmaya başlamışlardı. Hz. Peygamber'in yanında Ensar, Muhâcir ve Ehli Beyt'ten birkaç kişi kalmıştı. O'nu terk etmeyenler Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Abbas, Ebû Süfyân b. Hâris ve oğlu, Fadl b. Abbas, Rebîa b. Hâris, Usame b. Zeyd ve Eymen b. Ümmü Eymen idi.¹⁶ Hz. Peygamber sağına soluna baktı ve Müslümanların geri dönmesini sağlamak için Abbas'ı çağırarak yüksek sesle "Ey Ensar, Ey Kureyş ve Ey Semûre Ashabı!" diye bağırmasını emretti. Bunun üzerine insanlar "Lebbeyk" diyerek Hz. Peygamberin yanına koştu- lar, etrafında toplandılar.¹⁷ Sonra harbesini eline alarak insanların önüne geçti ve Müslümanlar saldırıya geçtiler. Böylece Hevâzin hezimete uğradı. Bu hengâmede babasını ve amcasını Uhud'da kaybeden Şeybe b. Osman, Hz. Peygamber'den bugün intikamını alacağını düşünerek ona saldırmış, bu esnada kalbinde hissettiği korkudan dolayı bir şey yapamadığını bildirmiştir.¹⁸

Hz. Peygamber ile birlikte Mekke'den Ebû Süfyân, Safvân b. Ümeyye, Hakîm b. Hizâm, Süheyl b. Amr, Hâris b. Hişâm, Abdullah b. Ebî Rebîa gibi kalplerine iman yerleşmemiş insanlar da Huneyn'e gelmişlerdi. Bunlar bir kenarda durarak sonucun kimin lehine olacağına, dolayısıyla ganimete ulaş-

¹⁴ İbn İshâk, s. 549.

¹⁵ Vâkîdî, III, 897; İbn Sa'd, II, 139.

¹⁶ İbn İshâk, s. 553; İbn Hişâm, IV, 1289.

¹⁷ İbn Şihâb ez- Zührî, *el-Meğazi'n-Nebeviyye*, nşr., Süheyl Zekkar, Dımaşk, 1981, s. 92; İbn İshâk, s. 554; Vâkîdî, III, 897-898; İbn Hişâm, IV, 1291; İbn Sa'd, II, 140; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 141-142; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, IV, 212, 214; İbnü'l-Esir, II, 137; İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, II, 259; Elşad Mahmudov, s. 293.

¹⁸ İbn İshâk, s. 554.

maya bakıyorlardı. Savaşın ilk anında Hz. Peygamber'in yenildiği haberi üzerine, her şeyin (sihrin) bittiğini söyleyen üvey kardeşine kızan Safvân b. Ümeyye şöyle söyledi: "Vallahi Kureyş'ten bir adamın beni yönetmesi Hevâzin'den birinin yönetmesinden daha sevimlidir." dedi.¹⁹ Ebû Süfyân'ın da aynı şekilde Müslümanların hezimete uğramasıyla davanın son bulduğu şeklinde bir algıya kapıldığı bildirilir. Ebû Süfyân elini ok kılıfının içinde fal okları arasında gezdirirken "Bunlar denize varmadan hezimet tamamlanmış olmaz" diyordu.²⁰ Ebû Süfyân bu sözü ile Müslümanların hezimete uğramasına üzülmeyeceğini, Müslümanların bir hamle yapmalarının mümkün olduğunu belirtti. Kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenen bu gurubun Mekke'nin fethinden sonra dahi İslâm'dan şüphe ettikleri veya böyle umut ettikleri görülmektedir. Bu gurubu İslâm'a bağlamak adına Hz. Peygamber gayret göstermiştir. Huneyn savaşında Müslümanlar galip gelince Hevâzinliler'in reisi Mâlik b. Avf Tâîfe, bir kısmı Evtâs'a, bir kısmı Nahle'ye kaçtılar.²¹ Mâlik b. Avf, diğer müşrikler gibi bütün mallarını savaş alanında bırakmıştı.²² Huneyn Savaşında meşhur sahabe Eymen b. Ümmü Eymen, Ensar'dan Sürâka b. Haris, Rukaym b. Sâbit b. Sa'lebe b. Zeyd b. Levzan, Evtâs'ta isabet alan Ebû Âmir olmak üzere toplam dört şehit²³ müşriklerden ise yetmiş ölü vardır.²⁴ Tarafların asker sayısı ve müşriklerin kayıplarına baktığımızda şehit sayısı konusunda Müslümanların şoktan kısa zamanda çıkararak şiddetli bir taarruza geçmelerinin etkili olduğu söylenebilir.

2. Evtâs Seriyesi

Hevâzinliler Huneyn'de hezimete uğradıktan sonra Evtâs'ta büyük bir savunma tertibatı aldılar. Hz. Peygamber Evtâs'a gidenlerin arkasından Ebû

¹⁹ İbn İshâk, s. 554; Vâkıdî, III, 894-895; İbn Hişâm, IV, 1290; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, IV, 213; *Uyûnü'l-Eser*, II, 256-257.

²⁰ İbn İshâk, s. 554.

²¹ İbn İshâk, s. 562; İbn Hişâm, IV, 1299; Ahmet Önkâl, "Ci'râne", *DİA*, İstanbul, 1993, VIII, 25.

²² İbn Sa'd, II, 140; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 142; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, IV, 218; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, nşr. Tornberg, Beyrut, 1965, II, 138; *Uyûnü'l-Eser*, II, 267; Elşad Mahmudov, 295.

²³ İbn İshâk, s. 566; Vâkıdî, III, 922; İbn Sa'd, II, 140-141.

²⁴ İbn İshâk, s. 559; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 142, 143.

Âmir el-Eş'arî'yi gönderdi.²⁵ Ona bir sancak verdi. Savaş başlamadan önce bir adam çıkararak mübâreze teklif etti. Mübârezede birkaç kişiyi öldüren Ebû Âmir sonunda atılan bir okla şehit edilince yerine yeğeni Ebû Musa geçti. Ebû Musa onlarla savaşa başladı ve onları hezimete uğrattı. Ebû Âmir'i şehit eden adamı da öldürdü. Burada ele geçirilen ganimet ve esirleri de Ci'râne mevkinde nakletti. Hz. Peygamber, Ebû Âmir'in şehit edildiğini öğrenince onun için bağışlanma diledi ve terekesini onun oğluna verdi.²⁶

Huneyn'de zaferden sonra elde edilen ganimet ve esirler Resûlullah'ın huzurunda toplandı. Ganimetlerin sorumluluğunun kime verildiği konusunda kaynaklarda Mesud b. Amr el-Ğifârî'nin ve Büdeyl b. Verkâ'nın adı geçmektedir. Metinlere bakıldığında bu farklılığın ganimet ve esirlerin bazı kaynaklarda ayrı bazı kaynaklarda beraber zikredilmesinden doğduğu düşünülebilir. Hz. Peygamber'in ganimetlerin başına Mesud b. Amr el-Ğifârî'yi²⁷ ve esirlerin başına Büdeyl b. Verkâ'yı²⁸ tayin ettiği, Ci'râne'ye götürülerek burada tutulmalarını emrettiği görülmektedir.²⁹

Esirler arasında bulunan Şeymâ'ya sert davranılınca kendisinin Hz. Peygamber'in sütkardeşi olduğunu söyledi ve O'nunla görüşürdü. Resûlullah'a kendini tanıttı ve sütkardeşi Şeymâ olduğunu bildirdi. Hz. Peygamber onu

²⁵ Taberî, *Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, Beyrut, trs. III, 79.

²⁶ İbn İshâk, s. 563; Vâkîdî, III, 915-916; İbn Hişâm, IV, 1305; İbn Sa'd, II, 140; Taberî, *Tarih*, III, 79-80; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sire*, 142-143; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, IV, 226; İbnü'l-Esir, II, 138; *Uyûnü'l-Eser*, II, 259; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, Ankara, 2003, II, 491; Elşad Mahmudov, s. 296.

²⁷ İbn Hişâm, IV, 1307, Taberî, *Tarih*, III, 81; *Ravdu'l-Unf*, IV, 229.

²⁸ Vâkîdî, III, 923; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, V, 198; Belâzürî, *Ensabu'l-Eşraf*, I, 365. Esir ve ganimetlerin başına Hz. Peygamber'in Büdeyl b. Verkâ'yı tayin edip Ci'râne'de tutmasını emrettiğini belirten kaynaklar için bk. İbn Hacer, *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe*, Beyrut, ts. I, 146; İbn Abdilber, *el-İstiâb*, I, 46; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, I, 107; İbnü'l-Esir, II, 138; Makrîzî (845/1442), *İmtâu'l-Esmâ*, thk., Muhammed Abdülhamid en-Nemîsî, Beyrut, 1999, IX, 236 (Makrîzî, Yezid b. Verka demektedir); M. Yaşar Kandemir, "Büdeyl b. Verkâ", *DİA*, İstanbul, 1992, VI, 483.

²⁹ İbn Sa'd, II, 141; *Uyûnü'l-Eser*, II, 259; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, Ankara, 2003, II, 491; Elşad Mahmudov, s. 296. Esirleri güneşten korumak için bir gölgelik, hayvanlar için bir ağıl taraçası yapıldı (Makrîzî, *İmtâu'l-Esmâ*, II, 27).

tanıyamadığını söyleyince çocukluk yıllarında Peygamberimizin yaptığı omuzdaki ısırık izini gösterdi. Hz. Peygamber onu hatırlayınca alaka ve yakınlık gösterdi. Ridâsını yere sererek onu oturttu. Hayatta kalan akrabalarını sordu ve yarın Ci'ran'e'ye gelmesini söyledi. Şeymâ kendisine gösterilen bu yakınlıktan faydalanarak o sırada tutuklular arasında bulunan evvelce canlı canlı bir Müslümanı yakma suçunu işlemiş olan kendi kabilesinden birisi lehinde şahadette bulundu ve Resûlullah tarafından onun affedilip serbest bırakılmasını sağladı. Peygamberimiz Şeymâ'ya isterse yanında kalabileceğini, isterse kendi yurduna dönebileceğini söyledi. O ise yurduna dönmeyi tercih etti. Resûlullah ona üç köle ve cariye, binek hayvanı ve çok sayıda hediye vererek bir muhafız birliği ile yolcu etti.³⁰

3. Tâif Muharasası

Hz. Peygamber Huneyn gazvesinden sonra hiç beklemeden 11 Şevval 8/ 1 Şubat 630 tarihinde Tâif'e gitti. Hz. Peygamber'in ganimetleri Ci'ran'e'de bırakarak Tâif muhasarasına gitmesinin nedeni ganimetleri dağıtmayarak Hevâzinlilerin İslâm'a girmelerine fırsat vermek ve Huneyn zaferine rağmen Tâif gibi korunaklı bir yerde direnişe geçen müşriklerin oluşturduğu tehlikeyi ortadan kaldırmaktı. Hz. Peygamber, Tâif üzerine yürürken Tufeyl b. Amr'ı, Devs kabilesine (Amr b. Humâme'ye) ait Zülkeffeyn putunu yıktırdı.³¹

Sakîf kabilesi Tâif'in surlarını oldukça güçlendirmişti. Mekke'nin fethi aşamasında tehlikenin kendilerini bulacağını bilen Tâiflilerden Urve b. Mesud ve Gaylân b. Seleme debbâbe, dabbûr ve mancınık yapımını öğrenmek ve savunmada kullanmak amacıyla Cuceş'e gitmişlerdi.³² Fakat hem Huneyn hem de Tâif muhasarasına yetişemediler. Evtâs'da yenilgiye uğrayanlar da şehre girdikten sonra kapıları kapattılar.³³ Tâif kalesinde iki kapı vardı. Kaleyi korunaklı hale getirmişler ve bir sene dayanacak şekilde hazırlık yapmışlardı. Hz. Peygamber Nahletü'l-Yemâne'ye oradan Karn'a sonra Mulih'a sonra Liyye

³⁰ Vâkıdî, III, 913; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 145; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, IV, 227; İbnü'l-Esîr, II, 138; *Uyûnü'l-Eser*, II, 262; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 494.

³¹ İbn Sa'd, II, 145; *Uyûnü'l-Eser*, II, 269.

³² İbn İshâk, s. 571; Taberî, *Tarih*, III, 81-82; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, IV, 240.

³³ Taberî, *Tarih*, III, 81-82.

mevkiinde bulunan Bahratü'r-Riğâ'ya gitti.³⁴ Burada bir mescit yaparak namaz kıldı. Mescidin nasıl yapıldığı ve Peygamberimizin burada ne kadar kaldığı belirtilmemiştir.³⁵ Bahratü'r-Riğâ'da kısasa konu olan bir kan davası görüldü ve ceza tatbik edildi.³⁶ Hz. Peygamber burada Dayka yolu olarak isimlendirilen yolun adını Sehle şeklinde değiştirdi.³⁷ Bütün bu faaliyetler bize en azından birkaç gün Hz. Peygamber'in Bahratü'r-Riğâ'da kaldığını gösterir. Hz. Peygamber "Ya çıkarsınız ya da duvarlarınızı yıkarım" şeklinde Tâiflilere haber gönderdi.³⁸ Tâifliler kendilerini savaştan caydırmak isteyen Hz. Peygamber'in bu teklifini kabul etmediler. Hz. Peygamber buradan Tâif surlarının yakınına geldi ve şehri muhasara etti.

Hz. Peygamber muhasarayı sürdürürken mancınk ve debbâbe gibi savaş aletlerini kullandı.³⁹ Güçlü savunması olan Tâif'i bu şekilde elde etmenin zor olduğunu anlayınca onlar için çok kıymetli olan tarım alanlarının tahrip edileceğini duyurdu. Bazı sahabeler Sakîf aleyhine dua etmesini isteyince Hz. Peygamber "Allah'ım Sakîfe hidayet ver" şeklinde dua etti ve kaleden inen kölelerin hürriyetlerinin verileceğini ilan etti.⁴⁰ Birkaç köle buna uysa da muhasaradan bir netice alınamıyordu. Tâif muhasarasının on beşinci gününde Hz. Peygamber ashabıyla durumu görüştü. Nevfel b. Muaviye ed-Deylî'ye fikrini sorunca o şöyle dedi: "Ya Resûlallah, tilki inine girmiştir, tepesinde beklersen yakalarsın, terk edersen de artık sana bir zarar veremez."⁴¹ Bazı Müslümanlar şehit olup bazıları da yaralanmasına rağmen fetih gerçekleşmeyince kuşatmayı kaldırdı. Tâif kuşatması yirmi gün sürdü.⁴² Muhasara esnasında Müslümanlar on iki şehit verdiler.⁴³ Abdullah b. Ebû Bekir bu savaşta

³⁴ İbn İshâk, s. 574; Taberî, *Tarih*, III, 83; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 143; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 491.

³⁵ İbn İshâk, s. 574; Taberî, *Tarih*, III, 83.

³⁶ İbn İshâk, s. 574; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, IV, 254.

³⁷ İbn İshâk, s. 574; Vâkıdî, III, 923-4; Taberî, *Tarih*, III, 83.

³⁸ İbn İshâk, s. 574; Taberî, *Tarih*, III, 83.

³⁹ İbn İshâk, s. 575.

⁴⁰ İbn Hişâm, IV, 1340; İbn Sa'd, II, 146; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 143-144; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, IV, 263; *Uyûnü'l-Eser*, II, 270.

⁴¹ Taberî, *Tarih*, III, 84.

⁴² İbn İshâk, s. 575.

⁴³ İbn İshâk, s. 578.

aldığı yara sebebiyle ölmüştür.⁴⁴ Huneyn savaşıyla mukayese edildiğinde Tâif muhasarasında Müslümanların çok kayıp verdiği görülmektedir. Korunaklı hale getirilmiş kaleden atılan oklar sebebiyle şehit sayısı artmıştır. Yine Sakiflilerin, kaleye sızma teşebbüslerini, attıkları kızgın demirlerle engelledikleri bilinmektedir. Zaten tarım alanların tahrip edilmesine geçilmesinin, Tâif direnişi kırmaya dönük olduğu düşünülmelidir. Tâif muhasarası esnasında Hz. Peygamber'in yanında hanımları Ümmü Seleme ve Zeynep vardı. Bunlar için iki ayrı çadır kurdu. Namazlarını iki çadır arasında kılıyordu. Daha sonra bunun anısına burada Amr b. Ümeyye bir mescit yaptırdı.⁴⁵

II. Cİ'RÂNE GÜNLERİ

Hz. Peygamber 5 Zilkade 8/ 24 Şubat 630 tarihinde Ci'râne'ye geldi. Burada on üç gün kaldı. Ci'râne, Hz. Peygamber'in Huneyn Savaşından sonra elde ettiği ganimetleri topladığı, Tâif Muhasarasından sonra ise bu ganimetleri dağıttığı ve burada ihrama girerek umre yaptığı bir yerdir. Haremde bulunanların mîkat yeri burasıdır, buradan ihrama girerek umre yaparlar. Cairrâne, Ciirrâne şeklinde okunuşları varsa da en yaygın şekliyle okunuşu Ci'râne'dir. Mekke'nin on beş kilometre (dokuz mil) kadar kuzey doğusunda bulunan Ci'râne, Serif vadisinin üst kısmında meşhur bir yerdir. Serif vadisi Mekke'nin orta uzunluktaki vadilerinden biridir. Batıya yönelen vadi suyunu Ci'râne'den almaktadır. Hz. Peygamber zamanında istifade edilen bir kuyu vardır. Su kuyusu bugün çalışmasa da tatlı suyu darbi mesel olmuştur.⁴⁶ Ci'râne'nin kuzey doğusunda dağlık bir bölge vardır. Ci'râne'yi Mekke'ye Ziyâre Vadisi'ne kadar uzanan düz bir yol bağlamaktadır. Ci'râne mevki Mekkelilerin gezinti alanlarından biridir. İsmi kaynağı hakkında ise Esad b. Abdulluzâ'nın karısı Raita'nın lakabının Ci'râne olduğu bildirilir.⁴⁷

⁴⁴ İbn Sa'd, II, 146.

⁴⁵ İbn İshâk, s. 575; İbn Sa'd, II, 145; Taberî, *Tarih*, III, 83; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, VII, 235; *Uyûnü'l-Eser*, II, 270.

⁴⁶ Âtik b. Ğays el-Bilâdî, *Meâlimu'l-Coğrafiyye fi's-Sireti'n-Nebeviyye*, Mekke, 1982, s. 214; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 491.

⁴⁷ *Ahbâru Mekke*, I, 277.

1. Yolculuk Esnasında Cereyan Eden Bazı Olaylar

Hz. Peygamber, Dehnâ, Karnu'l-Menâzil, Nahle yolunu izleyerek Ci'râne'ye geldiği bildirilir. Bir başka deyişle Tâif'ten ayrıldıktan sonra el-Akik mıntikasına geldiği buradan Lukaym, Dehnâ, Senâyâ, Huneyn ve Ci'râne'ye ulaşmıştır.⁴⁸ Karnu'l-Menâzil'de Hz. Peygamber, devesi Kasvâ'ya binmek isteyince Ebû Zür'a devenin yularını eline doladı ve binmesini sağladı. Sonra kendisi de deveye bindi. Ebû Zür'a Hz. Peygamber'in devesinin terkisinde giderken kamçı her defasında ona değişiyordu. Bir ara Hz. Peygamber bunu fark etti ve "Yoksa kamçı sana mı değişiyor?" dedi. Ebû Zür'a "Evet, anam babam sana feda olsun" diye cevap verdi. Hz. Peygamber Ci'râne mevkiine vardıklarından Ebû Zür'a'yı çağırırdı. Ona yüz yirmi koyun verdi.⁴⁹

Yolculuk esnasında Ebû Ruhm el-Ğifârî devesi ile peygamberimizin yanında gidiyordu. Ebû Ruhm'un ayağında sert ayakkabılar vardı. Onun devesi Hz. Peygamber'in devesini sıkıştırınca ayakkabısının sert kısımları da Peygamberimizin bacaklarına geliyor ve ona acı veriyordu. Hz. Peygamber "Bana acı veriyorsun, ayaklarını geri çek!" diyerek kırıbaçıyla Ebû Ruhm'un ayağına vurdu. Ebû Ruhm yaptığı eziyetten dolayı cezalandırılmaktan korkmaya başladı. Ci'râne'ye geldiklerinde Hz. Peygamber onu çağırırdı ve "Bana eziyet ettin ben ise sana vurdum, vurmama karşılık olarak şu koyunu al." dedi. Ebû Ruhm ise Hz. Peygamber'in razı olmasının kendisi için dünya ve içindekilerden daha sevimli olduğunu bildirmiştir. Aynı olayı Vâkîdî, İbn Ebî Hadred için de anlatmaktadır.⁵⁰

Eslem kabilesinden bir adam yolculuk esnasında Peygamberimizin yanına gelerek ona bir koyun hediye etmek istedi. Hz. Peygamber onun Nahle tarafına gitmiş olmasından olsa gerek Müslüman olmadığını sanarak hediye kabul etmedi. Bunun üzerine adam kendisinin Allah ve Resûlü'ne iman eden zekâtını veren bir mümin olduğunu şahit göstererek beyan edince Peygamberimiz Ci'râne'ye vardıklarında ona ganimetten pay vereceğini söyledi. Konuşmanın devamında adamın deve ve koyunların otlak yerlerinde namaz kılmakla ilgili bir sorusuna Peygamberimiz koyunların otlak yerinde namaz kılabilceği

⁴⁸ Vâkîdî, III, 940; Şâmî, Muhammed b. Yusuf es-Salihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fi Sireti Hayri'l-İbâd*, Kahire, 1992, V, 566; *Meâlimu'l-Coğrâfi*, s. 83, 156.

⁴⁹ Vâkîdî, III, 940.

⁵⁰ Vâkîdî, III, 939, 940; İbn Sa'd, IV, 244.

cevabını verdi. Adamın namaz ile ilgili sorularını Hz. Peygamber bir bir cevaplandırdı ve Cî'râne'ye ulaştıklarında ona yüz koyun verdi.⁵¹ Bu bilgilerden yolculuk esnasında görülebilecek normal olaylarla Peygamberimizin de karşılaştığı, insani tepkiler verdiği ve bazen aşırı tepki verdiğini düşünerek muhaptalarının gönlünü aldığı anlaşılmaktadır.

2. Ganimet Hırsıyla Hz. Peygamber'in Ridasının Alınması

Cî'râne'ye gelindiğinde ganimet ve harp esirlerinin akabetinin ne olacağı konusu ele alındı. Resûlullah esirleri görünce durumlarını sordu. Peygamberimizin emriyle, elbisesi olmayan esirler için Büsr b. Süfyân el-Huzâî tarafından Mekke'den elbiseler alındı ve onlara dağıtıldı. Diğer taraftan Hz. Peygamber, Hevâzin kabilesinden Cî'râne'ye gelen olup olmadığına bakıyordu. Peygamberimizin arzuladığı şey Hevâzinlilerin Müslüman olduklarını söylemeleri ve dolayısıyla ganimetleri dağıtmayarak onlara geri vermektir. Bunun için Hz. Peygamber dağıtımını on gün bekletti. Bu beklenti gerçekleşmeyince on gün sonra ganimet ve esirleri Müslümanlar arasında dağıtmaya karar verdi.⁵² Zira bedevi karakterli bazı insanlar ve bazı münafıklar, Hz. Peygamber'i bir an önce ganimetleri dağıtması için sıkıştırıyorlardı. Ta ki onu bir ağacın yanına kadar sıkıştırdılar ve canını acıtarak ridasını çekip aldılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Ey İnsanlar, ridamı bana veriniz, Vallâhi Tihâme'nin ağaçları kadar ganimet olsa onu size dağıtacağım, siz benim yalancı, cimri ve korkak olmadığımı zaten gördünüz!" Sonra devenin sırtından bir tüy kopardı ve "Ey insanlar, sizin feyinizde humusun dışında, şu tüy kadar da olsa, hiçbir payım yoktur, haddi zatında humus da size dönmektedir, iğneyi ve iğnedenliği dahi taksim ediniz, cimrilikten (ğulul) sakının; çünkü cimrilik kıyamet gününde ayıplanacak bir ayıptır ve ateştir" buyurdu.⁵³ Hz. Peygamber onların yaptığı bu taşkınlıkları olgunlukla karşılıyordu. Ele geçirilen ganimet, altı bin esir, yirmi

⁵¹ Vâkıdî, III, 941-942.

⁵² Safiyyu'r-Rahman Mubarekfûri, *Rehîku'l-Mahtûm*, Katar, 2007, s. 419; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 494.

⁵³ İbn İshâk, s. 583; Vâkıdî, III, 942-943; İbn Hişâm, IV, 1344; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, IV, 269-270.

dört bin deve, kırk bin koyun, dört bin ukiyye gümüşten oluşuyordu.⁵⁴ Savaşa yaya olarak katılanlara dört deve ve kırk koyun, atlılara bunun üç katı on iki deve ve yüz yirmi koyun verildi.⁵⁵ Birden fazla atla savaşa katılanlara ise ilave bir pay verilmedi.

3. Hevâzin Heyetinin Gelmesi ve Esirlerin Serbest Bırakılması

Hz. Peygamber'in ganimet ve esirleri Ci'râne'de tutması, bunları yaklaşık on gün dağıtmayarak bekletmesi Hevâzinlilerin Müslüman olmalarını sağlamakla ilgiliydi. O'nun İslâm'a girmeyi sağlamak adına işi ağırdan aldığını Hevâzinliler geç de olsa anladılar. Esirlerin dağıtımından birkaç gün sonra Resûlullah henüz Ci'râne'de bulunuyor iken süt akrabaları olan Hevâzinlilerden on dört kişiden oluşan bir heyet onun huzuruna çıktılar. Pişman olduklarını arz edip İslâm'a girdiklerini, kendisi ile süt kardeşliği yoluyla akraba olduklarını neticede affedilmelerini diliyorlardı.⁵⁶ Bu topluluğun başında Ebû Surâd Züheyr b. Surâd şunları söyledi: “ Ya Resûlallah senin de bildiğin bir sıkıntıya düştük. Bize yardım et ki Allah da sana yardım etsin. Senin amcaların, dayıların ve halaların bu vadide seni gözetmişlerdi, seni evlerimizde büyüttük, besledik ve emzirdik, senden daha hayırlı bir süt çocuğu görmedik, senden daha hayırlı süttten kesilmiş çocuk da görmedik, sonra senden daha hayırlı bir genç görmedik, bütün hayırlar sende toplanmıştır, bizler senin ailen ve aşiretin durumundayız, Allah'ın sana verdiği nimetten bize de ver!” Hz. Peygamber “Sizin İslâm'a girdiğinizi öğrenmekten çok saadet ve sevinç duydum; fakat geç kaldınız. Huneyn gününden sonra ganimet mallarınızı ordu içinde dağıtmaksızın sizi uzun haftalar bekledim artık gelmeyeceksiniz sandım, esirleri paylaştırdım, onlar arasında paylar belli oldu” diyerek onlara iki şıktan birini ya esirleri (yakınlarını) ya da ganimetleri tercih etmelerini söyledi. Onlar “Ya Resûlallah bizim ailemiz ve mallarımız arasında tercihte bulunmamızı istiyorsun, biz tabî ki ailemizi isteriz, hanımlarımızı ve çocuklarımızı

⁵⁴ İbn İshâk, s. 580; İbn Sa'd, II, 141; Taberî, *Tarih*, III, 86; *Uyûnü'l-Eser*, II, 260; Makrîzî, *İmtâu'l-Esmâ*, II, 27-28; Bedreddin el-Aynî, , *Umdetü'l-Kârî fî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Beyrut, trs. XV, 61.

⁵⁵ İbn İshâk, s. 580; Vâkıdî, III, 944-945, 949; İbn Sa'd, II, 142; Taberî, *Tarih*, III, 95; *Uyûnü'l-Eser*, II, 260. Esirlere giydirilen elbiselerin Kubtiyye denilen Mısır'a özgü bir elbise olduğu bildirilir. Bk. İbn Sa'd, II, 142.

⁵⁶ Taberî, *Tarih*, III, 82.

bize iade et” diyerek esirleri tercih ettiler.⁵⁷ Hz. Peygamber “Lakin benim ve Abdülmuttalib’in çocuklarının olanlar sizindir, hiçbir fidye istemeksizin hür bırakıyorum, insanlardan ise sizin adınıza istekte bulunurum, Müslümanlarla namaz kıldığım zaman siz “Muhakkak ki biz Allah Resûlü’nün Müslümanlara, Müslümanların da Allah Resûlü’ne aracı olmasını istiyoruz” deyin, ben o zaman şöyle söyleyeceğim; “Bana ve Benî Abdülmuttalip’e ait olan ne varsa hepsi sizindir.” diyeceğim ve Müslümanlardan sizin için böyle davranmaları için istekte bulunacağım” buyurdu. Aynen Hz. Peygamber’in dediği gibi yaptılar. Önce Muhacir ardından Ensar “Bize ait olan da Allah Resûlü’nündür” dediler. Ancak Akra’ b. Hâbis “Bana ve Benî Temîm’e ait olan değildir.” dedi. Uyeyne b. Hısn “Bana ve Fezâre’ye ait olan değildir.”, Abbas b. Mirdâs es-Sülemî “Bana ve Benî Süleym’e ait olan değildir.” dediler. Allah Resûlü “Bu gördüğünüz topluluk Müslüman oldular, ben onları beklemiştim, onları aileleri ve mallarından birini tercih etmeleri konusunda serbest bıraktım, ailelerinden vazgeçemediler, kimin yanında bu esirlerden varsa bunu iade etmesi onun için en güzel bir davranıştır, kim de iade etmeyi istemezse elinde tuttuğu esirlerin her biri için Allah bize ihsan edeceği ilk ganimette altı deve vereceğim” buyurdu. Bunun üzerine Müslümanlar “Ya Resûlallah razı olduk ve teslim ediyoruz.” dediler. Beni Süleym “Bizim olan ne varsa Allah Resûlü’nündür.” dediler. “O zaman önde gelenleriniz esirleri bize ulaştırmak için harekete geçsinler ki biz de bunu bilelim.” buyurdu. Zeyd b. Sabit, Ensar arasında dolaşarak onlara “Teslim ettiler mi razı oldukları mı?” diye sormaya başladı. Ensar ise ona teslim ettiklerini ve razı olduklarını haber verdiler. Bu teslim etme konusunda hiç kimse geri kalmadı, hepsi bu isteği yerine getirdi. Hz. Ömer Muhacirlere teslim durumunu sormak için gitti. Onların hepsinin rızayla esirleri teslim ettiklerini anladı.⁵⁸

⁵⁷ Taberî, *Tarih*, III, 86.

⁵⁸ İbn Şihâb ez-Zührî, *Meğâzî*, thk., Süheyl Zekkâr, Dımaşk, 1981; s. 93-94; İbn İshâk, s. 580-1; Vâkıdî, III, 949-952; İbn Sa’d, II, 141-142; Taberî, *Tarih*, III, 86-87,88; İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, 145; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, thk., Muhammed İtır, Beyrut, 1994, VI, 547 (no.12933); Süheylî, *Ravdu’l-Unf*, IV, 263-264; *Uyünü’l-Eser*, II, 262-263; İbn Kayyım el-Cevziyye (751/1350), *Zâdu’l-Meâd*, Beyrut, 1998, III, 417; İbn Kesîr, *el-Fusûl*, thk. Muhammed el-İyd Hatrâvî- Muhyiddin Müstû, Beyrut, 1403, s. 208; Makrîzî, *İmtâu’l-Esmâ*, II, 33-34; Önkâl, a.g.y.; Elşad Mahmudov, s. 299.

4. Mâlik b. Avf'ın Müslüman Olması

Hz. Peygamber gelen heyete Mâlik b. Avf'ın nerede olduğunu sordu. Sakîf kabilesinin bulunduğu Tâîf kalesine kaçtığı söylenince şöyle dedi: “Ona söyleyin Müslüman olarak gelirse ailesini ve mallarını ona geri vereceğim ayrıca yüz tane deve vereceğim.”⁵⁹ Hz. Peygamber tarafından Mâlik'in ailesi Mekke'de bulunan halaları Ümmü Abdullah bt. Ebî Ümeyye'nin yanına gönderildi. Malları ayrıldı ve paylaştırmaya dâhil edilmedi. Mâlik b. Avf, Hz. Peygamber'in vaadini ve ailesinin saklı tutulduğunu öğrenince Tâîflilerin kendisine zarar vereceklerini düşünerek korkmaya başladı. Geceleyin Tâîf'ten ayrıldı. Mâlik b. Avf, Hz. Peygamber'e Ci'râne'de hareket etmek üzere iken ulaştı. Mâlik b. Avf'ın Hz. Peygamber'e Mekke'de ulaştığı da rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber ona ailesini ve mallarını iade ettiği gibi yüz deve verdi. Hz. Peygamber Mâlik b. Avf'ı kendi kabilesinden ve Tâîf bölgesindeki Hevâzin ve Fehm kabilelerinden Müslüman olanların başına tayin etti. Mâlik b. Avf bu ihsan ve anlayış karşısında Müslüman oldu ve dinini güzelleştirdi, samimi olarak İslâm'ı yaşadı. Akraba olmalarına bakmadan Tâîf'e saldırdı ve Sakîfliler ile savaştı. Diğer taraftan Taifliler Hz. Peygamber onlardan muhasarayı kaldırdıktan sonra yaşayıp gördükleri karşısında yumuşamaya başladılar.⁶⁰

5. Müellefe-i Kulûb'a Pay Verilmesi ve Tepkiler

Huneyn savaşına katılan Mekkelilerin önemli bir kısmının niyetlerinin ganimet elde etmek olduğunu yukarıda söylemiştik. Hz. Peygamber, kalplerini İslâm'a ısındırmak ve olumsuz davranışlarına engel olmak için onlara ganimetten önemli miktarda pay verdi. Ganimetlerin Resûlullah'ın önünde toplandığını gören Ebû Süfyân şöyle dedi: “Ya Resûlallah Kureyş'in çoğundan daha zengin oldun”. Hz. Peygamber tebessüm etti. Ebû Süfyân, Peygamberimize “Bu maldan bana da ver Ya Resûlallah” dedi. Hz. Peygamber “Ya Bilal, Ebû Süfyân için kırk ukıyye ölç ve ona yüz deve verin” dedi. Ebû Süfyân oğulları Yezid ve Muaviye için de ganimet istedi. Peygamberimiz ikisine de aynı ölçüde ganimet verdi. Bunun üzerine Ebû Süfyân “ Muhakkak ki sen cömertsin, anam babam sana feda olsun, seninle savaştığımız, fakat sen ne güzel savaşılsın, sonra seninle barış yaptık, sen ne güzel barış yapılsın, Allah

⁵⁹ İbn İshâk, s. 582; Taberî, *Tarih*, III, 88-89.

⁶⁰ Vâkıdî, III, 955; Taberî, *Tarih*, III, 88-89; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, IV, 268 Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 495.

sana hayırlar versin” dedi.⁶¹ Ebu Süfyan’ın rahat konuşması ve istekte bulunması dikkati çekmektedir. Aldığı ganimetlerden sonraki sözleri ise Peygamberimizin onların imanlarını sağlamlaştırma niyetinin sonuç verdiğini göstermektedir.

Hz. Peygamber, Ebû Süfyan ve oğulları dışında Müellefe-i Kulûb’tan – eşraftan olan bu insanların kalpleri İslâm’a ısınması için- Hakîm b. Hizâm, Abdüddâr’dan Nudayr b. Hâris b. Kelede b. Alkâme, Benî Zühre’den Esid b. Hârise, Benî Zühre’nin anlaşmalısı Alâ b. Cârîye, Benî Mahzûm’dan Hâris b. Hişâm, Benî Cumâh’tan Safvân b. Ümeyye, Benî Âmir b. Lüey’den Süheyl b. Amr, Huveytîb b. Abdüluzzâ, Uyeyne b. Hısn, Hâlid b. Velîd’in kardeşi Hişâm, Akra’ b. Hâbis, Kays b. Adiy, Mâlik b. Avf en-Nasrî’den oluşan gurubun her birine yüz deve, Mahreme b. Nevfel, Umeyr b. Vehb el-Cumâhî, Hişâm b. Amr, Osman b. Vehb, Saîd b. Yerbû’dan oluşan gurubun her birine elli deve verdi.⁶²

Dağıtımdan memnun olmayanlar ise söylenmeye başladılar. Sa’d b. Ebi Vakkas, Hz. Peygambere gelerek, Uyeyne b. Hısn ve Akra’ b. Hâbis’e yüzer deve verirken Cuayl b. Sürâka ed-Damrî’ye neden bir şey vermediğini sordu. Hz. Peygamber onların kalplerini İslâm’a ısındırmak için böyle yaptığını söyledi.⁶³ Aynı durumla ilgili şikâyetini şiirle ifade eden Abbas b. Mirdâs es-Sülemî, Peygamberimizi üzdü. Hz. Peygamber Hz. Ebû Bekir’e “Gidiniz, onun dilini benden uzak tutunuz, razı olacağı malı ona veriniz.” veya “Onun dilini benden uzak tut, sesini kes, ona da yüz deve ver.” buyurdu.⁶⁴ Hz. Peygamber’in emri gereğince Abbas b. Mirdâs’a razı olduğu mal verilince sustu. Mahreme’ye elli deve verilmesi Abdullah b. Cafer’in hoşuna gitmedi ve “Benim ailemden

⁶¹ Taberî, *Tarih*, III, 88; Vâkîdî, III, 944-945; Makrîzî, *İmtâu’l-Esmâ*, IX, 297.

⁶² İbn İshâk, s. 584; İbn Hişâm, IV, 1345; İbn Sa’d, II, 141; Taberî, *Tarih*, III, 90-91; İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, 145-146; *Ravdu’l-Unf*, IV, 270; *Uyünü’l-Eser*, II, 260; Makrîzî, *İmtâu’l-Esmâ*, II, 28; Mustafa Fayda, *Hâlid b. Velîd*, s. 86; Elşad Mahmudov, s. 298.

⁶³ Vâkîdî, III, 948.

⁶⁴ İbn İshâk, s. 584-5; Vâkîdî, III, 948; İbn Hişâm, IV, 1346, 1348; İbn Sa’d, IV, 231; II, 141; Taberî, *Tarih*, III, 90-91; İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, 147; Makrîzî, *İmtâu’l-Esmâ*, II, 30.

kimseye bir şey verildiğini duymadım.” dedi. Hassan b. Sâbit'in Ensar'a bir şey verilmemesinden rahatsız olarak bir şiirle bunu dile getirdiği bildirilir.⁶⁵

Hz. Peygamber, Bilâl Habeşî'nin eteğinde bulunan bir miktar gümüşün dağıtımını için oturduğu esnada Zul-Huvaysıra et-Temîmî veya münafık diye tanımlanan bir kişi gelerek Hz. Peygamber'e “Adil ol! Adaletli davrandığını görmüyorum” şeklinde çirkin bir söz söyledi. Hz. Peygamber Allah'ın işaret ettiği biçimde insanlara dağıtım yaparken bu hoş olmayan sözden rahatsız oldu ve “Dikkat et, Ben adil olmazsam kim âdil olur!” diye tepkisini ifade etti. Olayı gören Hz. Ömer “Ya Resûlallah izin ver onun boynunu vurayım.” dedi. Hz. Peygamber “Bırak onu, onun için arkadaş gurubu oluşacak ve dinde çok derinleşecekler ancak okun avını delip çıktığı gibi dinden çıkacaklar” buyurdu.⁶⁶

6. Ensar'la Görüşme

Resûlullah ganimetleri Kureyş ve diğer Arap kabileleri arasında dağıttığı zaman Ensar'a pay vermedi. Bunun üzerine Ensar rahatsızlığını ifade etmeye başladı. Hatta “Resûlullah kendi kabilesini artık buldu, savaş zamanı biz onun ashabıyız; fakat ganimet taksiminde onun kavmi ve aşireti vardır, bunun neden kaynaklandığını bilmek isterdik, bu Allah'tan ise sabrederiz, Allah Resûlü'nün isteği ise bu durumu onun yüzüne açıklarız.”⁶⁷ demeye başladılar. Bu eleştirileri duyunca Resûlullah kızdı. Sa'd b. Ubâde, Peygamberimiz'in yanına girdiğinde “Kavminin dedikleri hakkında sende hangi bilgiler var.” diye sordu. Sa'd b. Ubâde ganimetten Ensar'a pay verilmemesinin rahatsızlık meydana getirdiğini ve ileri geri konuşmalara neden olduğunu bildirdi. Hz. Peygamber “Sa'd sen bu meselenin neresindesin?” diye sordu. Sa'd ise “Ya Resûlulallah ben kavmimin yanındayım, ben ancak onlardan biriyim, bunun

⁶⁵ İbn Hişâm, IV, 1349; Süheylî, *Ravdu'l-Unf*, IV, 274

⁶⁶ İbn İshâk, s. 586; Vâkîdî, III, 948-949 İbn Hişâm, IV, 1349; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, İstanbul, 1992, II, 219; İbn Mace, *Sünen*, thk., Muhammed Fuad Abduldubâkî, Kahire, 1994, I, 61 (Bab Fi Zikri'l-Havâric, no 172); *Ravdu'l-Unf*, IV, 274; Makrîzî, *İmtâu'l-Esmâ*, II, 30; XIV, 25. Aynı hadisi farklı rivayetlerinde okudukları Kur'an'ın boğazlarından aşağı inmeyeceği okun avını delip çıktığı gibi dinden çıkacaklarını okun sahibinin ise ok üzerinde hiç iz bulamadığı için ava dokunmadığını sanacağı bildirilir.

⁶⁷ Vâkîdî, III, 956.

nereden kaynaklandığını bilmek isteriz.”⁶⁸ Bunun üzerine Hz. Peygamber “Ensar’ı alanda topla!” buyurdu. Hz. Peygamber Ensar’dan başkasının toplanmaya katılmamasını istedi. Ensar toplandı. Hz. Peygamber’in siniri yüzünden okunuyordu.⁶⁹ Hz. Peygamber “Ey Ensar topluluğu, bana ulaşan sözler nedir? Nefislerinizde tuttuğunuz bu kırgınlık nedir, dalalette iken Allah sizi hidayete erdirmemi mi, fakir iken zenginleştirmedimi mi, aranızdaki düşmanlığı kaldırıp kalplerinizi ısındırmadı mı?” dedi. Ensar bu sorulara “Evet” cevabını verdiler. “Üstünlük ve cömertlik Allah’a ve Resûlü’ne aittir.” dediler. “Vallahi yoksa şöyle diyecekseniz ben de doğrulayacağım, bize yalanlanmış olarak geldin seni tasdik ettik, horlanmış olarak geldin sana yardım ettik, yurdundan atılmış olarak geldin sana kucak açtık, yalnız bırakılmıştın seni içimizden biri yaptık.”⁷⁰ Hz. Peygamber “Ey Ensar yoksa bana darıldınız mı?” dedi. Ensar “Nasıl cevap verelim, Ya Resûlallah, üstünlük ve cömertlik Allah’a ve Resûlü’ne aittir.” dediler. “Ey Ensar topluluğu, sizi değersiz dünya malına meyletmış görüyorum ki ben o malları insanların kalplerini İslâm’a ısındırmak için verdim, sizin İslâm’ınıza vekil olmuştum. Ey Ensar topluluğu, insanlar deve ve davarlarla giderken, Allah’ın Resûlü ile evlerinize dönmekten razı değil misiniz? Hicret olmasaydı Ensar’ın yanında olurum, insanlar bir vadiye gidecek olsa ben Ensar’ın vadisine giderdim, Allah’ım, Ensar’a, Ensar’ın çocuklarına ve Ensar’ın çocuklarının çocuklarına merhamet et.”⁷¹ Râvînin bildirdiğine göre Ensar sakalları ıslanıncaya kadar ağladı ve şöyle dediler: “Biz Allah’ın Resûlü’nün taksimine, payına razıyız.” Sonra Resûlullah ayrıldı, Ensar da dağıldı. Müslümanların sayısını arttırmak için Müellefe-i Kulûb’a ganimetten pay verdiğini söyleyen Hz. Peygamber, bunun maddi olan şeylerden daha önemli olduğunu öğretilmiştir. Kendisine yapılan iyilikleri unutmadığını ifade etmesi, Ensar’ın durumu anlayarak onun etrafında kenetlenmesini sağlamıştır.

⁶⁸ Vâkıdî, III, 957.

⁶⁹ Vâkıdî, III, 957.

⁷⁰ Vâkıdî, III, 957.

⁷¹ İbn İshâk, s. 587-8; Vâkıdî, III, 958; İbn Hişâm, IV, 1351-1352; Taberî, *Tarih*, III, 93-94; İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, 147; Süheyli, *Ravdu’l-Unf*, IV, 275-276; *Uyûnü’l-Eser*, II, 261; Makrîzi, *İmtâu’l-Esmâ*, II, 34-35; Önkal, a.g.y.

7. Cî'râne'de Müslüman Olanlar

Mekke'nin fethinden sonra henüz Müslüman olmamış veya kalbinde şüphesi olan insanlardan birçoğunun Peygamberimizin ordusuna katılarak Huneyn'e geldiklerini görmüştük. Bunlardan bir kısmı savaşın durumuna göre hareket etmeyi, zafer hangi tarafta olursa olsun maddi bir menfaat elde etmeyi umuyorlardı. Bir kısmı ise içlerinde taşıdıkları şüphenin bir sonucu olarak İslâm'ın bu savaşta hangi duruma düşeceğini daha doğrusu işin bu savaşta biteceğini düşünerek orduya katılmışlardı. Zaferden sonra dağıtılan ganimetten kendilerine de pay verildiğini gören bu insanlar Müslüman oldular. Bunlardan Süheyl b. Amr, Hz. Peygamber Mekke'ye girdiği zaman kendini evine kapatmıştı. Oğlu Abdullah'a haber göndererek Hz. Muhammed'den kendisi için eman almasını istedi. Hz. Peygamber ona eman verdi. Sonra yanındakilere: "Onunla kim karşılaşırsa sert bakmasın, hayatıma yemin olsun ki Süheyl akıl ve şeref sahibi bir insandır. İslâm'dan habersiz olmak Süheyl'in işi değildir, içinde bulunduğu durumun kendisine faydası olmadığını anladı." buyurdu. Abdullah, babası Süheyl'in yanına gitti ve Hz. Peygamber'in söylediklerini ona aktardı. Süheyl, Huneyn'e Hz. Peygamber'le beraber gitti ve Cî'râne'de Müslüman oldu.⁷²

Safvân b. Ümeyye, Umeyr b. Vehb aracılığıyla Hz. Peygamber'den eman almış ancak bunun kesin olduğuna inanmak için ondan bir alamet istemiştir. Hz. Peygamber önce sarığını yine ısrar edince bürdesini ona göndererek emân verdiğini belirtmişti. Hz. Peygamber'in bürdesi gelince Safvân bunu kendisinin çağrıldığı şeklinde anlayarak Hz. Peygamber'in yanına gitmiştir. Hz. Peygamber o sırada mescitte ikinci namazını kılıyordu. Safvân, Peygamber'imizden kendisine iki ay süre vermesini istedi. Hz. Peygamber ona dört ay süre verdi. Hz. Peygamber Hevâzin üzerine yürüdüğünde yanında iman etmeyen Safvân da vardı. Ardından Huneyn ve Tâif'i gördü. Hz. Peygamberle beraber Cî'râne'ye gitti. Hz. Peygamber Safvân'ın içi ganimet dolu bir vadiye uzun uzun baktığını gördü. Hz. Peygamber "Bu ganimetle dolu vadiyi ister misin?" diye sordu. Safvân evet deyince Hz. Peygamber "Orada ne varsa senindir." dedi. Bunun üzerine Safvân şaşkınlıkla "Ben şahadet ederim ki bu cömertliği kimse yapamaz ancak peygamber yapar ve ben yine şahadet ederim

⁷² Vâkidî, II, 847-848; Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 362.

ki sen Allah'ın Resûlü'sün, Nebî'den başka güzel davranan birini görmedim.” dedi.⁷³

Ma'mer'in Zührî'den bildirdiğine göre Hakîm b. Hizâm şöyle söyledi: “Huneyn'de Resûlullah'tan yüz deve istedim bana verdi. Sonra yine yüz deve istedim verdi, sonra Allah Resûlü şöyle dedi: “Ya Hakîm b. Hizâm bu mallar cazibeli hoş gelen şeylerdir, kim onu cömert bir gönül ile alırsa ona bereket getirir, kim de onu nefisini yüceltmek için alırsa ona bereket getirmez, öyle olur ki yer fakat doymaz, veren el alan elden üstündür, hangisini benimsersen onunla başla.” Hakîm ise “Seni hak üzere gönderene yemin olsun ki, senden sonra hiç kimseden bir şey almayacağım”. Nitekim Hz. Ömer zamanında çağrılmasına rağmen Hakîm'in maaşını almaya gelmediği bildirilir.⁷⁴

Nudayr b. Hâris Mekke'den çıkan iki bin kişi arasındaydı ve kalbine İslâm yerleşmemiştir. Maksudı Hz. Peygamber yenilgiye uğradığında karşı tarafa yardım etmektir. Fakat Ci'râne'ye geldiklerinde Hz. Peygamber ona seslendi ve “Hemen Müslüman olman Huneyn gününde bizim başımıza gelmesini istediğin şeyden daha hayırlıdır” buyurdu. Nudayr zihninde tuttuğu düşüncenin Hz. Peygamber tarafından okunduğunu anlayınca hemen şehadet getirerek Müslüman oldu. Hz. Peygamber ardından “Allah'ım onun dinde sebatını artır.” diye dua etti.⁷⁵ Nudayr bundan sonra kalbinde dinde sebat ve basiret hususunda bir güç oluştuğunu bildirir.

Ebû Mahzûre ismindeki bir genç burada Müslüman olanlardan biridir. Arkadaşları ile beraber Ci'râne'de iken henüz Müslüman olmamıştı ve Hz. Peygamber'e karşı muhabbet duymuyordu. Bu sırada okunan bir ezanı kenarda bir köşede kötü bir şekilde taklit etmeye başladı. Hz. Peygamber bunu duydu ve gençleri yanına çağırarak sesi gür olarak taklit edenin kim olduğunu sordu. Ebû Mahzûre olduğunu öğrenince ona hayır duada bulunarak bir daha okumasını söyledi. Ebû Mahzûre o anda Hz. Peygamber'e karşı gönlünde bir sevgi oluştu ve Müslüman oldu. Hz. Peygamber'den kendisine müezzinlik yapmayı

⁷³ Vâkıdî, II, 854-855; Makrîzî, *İmtâu'l-Esmâ*, II, 29; XIV, 7.

⁷⁴ Vâkıdî, III, 945; Makrîzî, *İmtâu'l-Esmâ*, II, 28

⁷⁵ Suyûtî, *Hasâisü'l-Kübrâ*, thk, Muhammed Halil Herrâs, Kahire, 1967, II, 93.

emretmesini istedi. Hz. Peygamber onu müezzîn tayin ettiğini bildirerek Mekke'ye gönderdi.⁷⁶

Hicret yolculuğunda Hz. Peygamber'i yakalayarak büyük mükâfatı almak isteyen Sürâka b. Mâlik b. Cu'şum da Ci'râne'de Müslüman olanlardandır. Hz. Peygamber'i takip ederken devesinin ayağının tökezlemesi ardından kuma saplanması üzerine yere kapanan Sürâka, Hz. Peygamber'in farkını anlayarak O'nu takip etmeyeceğini ancak kendisine bir emân verilmesini istemişti. Hz. Peygamber Sürâka için bir emânnâme yazdırmış ve ona vermişti. Bu emânnâmeyi uzun süre saklayan Sürâka nihayet Mekke'nin fethinden sonra artık teslim olmaktan başka çare olmadığını görerek bu emânnâme ile Ci'râne'de bulunan Hz. Peygamber'in yanına gelmek istedi. Fakat ona yaklaşıcağı sırada Ensar'dan bazıları onu tartaklayarak ne istediğini, niye geldiğini sorarak burada uzaklaşmasını istediler. Bunun üzerine Sürâka, Hz. Peygamber'in kendisine vermiş olduğu emânnâmeyi çıkararak "Ya Resûlallah, bu senin bana verdiğin yazı (emânnâme) dır" diye bağırdı. Hz. Peygamber onu duyunca "Bu gün sözünde durma günüdür." diyerek onun yaklaşmasına izin verilmesini istedi. Sürâka Hz. Peygamber'in yanına gelince Müslüman oldu. Aklında bir soru olduğunu fakat hatırlayamadığı için başka bir soru soracağını söyledi. Sürâka, Hz. Peygamber'e hatırlayamadığı sorunun yerine, kendi develeri için oluşturduğu havuzdan başka develer içerse ona sevap olup olmayacağını sordu. Hz. Peygamber her susayan canlıya verdiği su için kendisine sevap verileceğini müjdeledi.⁷⁷

8. Fikhî Meseleler

Tâiften Ci'râne'ye döndükten sonra Hz. Ömer, Hz. Peygamber'e cahiliye döneminde Harem'de iken itikâfa girmeyi adadığını söyleyerek ne yapması gerektiğini sordu. Hz. Peygamber adağını yerine getirebileceğini söyleyerek "Git adağını yerine getir" buyurdular.⁷⁸

⁷⁶ Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 527; Murat Sarıçık, "Ebû Mahzûre", *DİA*, İstanbul, 1994, X, 179.

⁷⁷ Vâkidî, III, 941; Makrizî, *İmtâu'l-Esmâ*, II, 26.

⁷⁸ Buhârî, *Sahih*, thk., Abdulaziz b. Abdullah b. Baz, (Kitâbu'l-İtikâf, 5), Beyrut, 1991, II, 315; Müslîm, *Sahih*, thk., Musa Şahin Laşin- Ahmed Ömer Haşim, (Kitâbu'l-Eymân, 28), III, 479.

Ci'râne'de iken saçları sakalı kırmızıya (bazı rivayetlerde sarıya) boyanmış, cübbeli, cübbesine haluk denilen koku sürmüş bir adam geldi ve Hz. Peygamber'e bu şekilde umre yapmak istediğini söyleyerek Hz. Peygamber'in bununla ilgili görüşünü sordu. Hz. Peygamber'e bu esnada vahiy gelmeye başladı. Vahiy hali bittikten sonra soru soran adamın nerede olduğunu sordu ve şöyle buyurdu "Cübbeni çıkar, boyları yıka ve hac yaptığın gibi umre yap!" Ya'lâ hadisi olarak bilinen bu hadis bizlere fikhî meselenin yanında vahiy gelişiminde Hz. Peygamber'in halini de izah etmektedir. Râvî Ya'lâ bu esnada Hz. Peygamber üzeri örtülü iken onu görmek istediğini Hz. Ömer'in işareti ile örtüyü kaldırdığında Hz. Peygamber kıpkırmızı kesildiğini ve sanki horluyor gibi bir ses duyduğunu anlatmaktadır.⁷⁹

9. Ci'râne'de dağıtılan mallar

Hiz. Peygamber'in ganimetler arasında ashaba ne dağıttığına veya ganimetin nelerden oluştuğuna baktığımızda bunların arasında altın, gümüş (dört bin ukiyye), et, deve (yirmi dört bin), koyun (kırk bin) gibi ganimetler olduğu görülmektedir. İbn Hibbân'ın naklettiği bir hadiste Hz. Peygamber'in Ci'râne'de et dağıttığından bahsedilmektedir.⁸⁰ Bunun orada geçirilen vakit boyunca gıda ihtiyacını gidermek üzere kesilen hayvanların etleri olduğu tahmin edilebilir. Ci'râne'de et dağıtımını yapıldığı bilgisi, kaynaklarda Hz. Peygamber'in sütkardeşi Şeymâ ile görüşmesi bahsinde verilmektedir.

III. Ci'râne'den Medine'ye Dönüş

Hiz. Peygamber Ci'râne'ye 5 Zilkade 8/ 24 Şubat 630 Perşembe günü geldi. Ci'râne'de 13 gün kaldı. Hz. Peygamber, dağıtımdan sonra kalan ganimetin Merru'z-Zehrân'a bağlı Mecenne'de tutulmasını emretti.⁸¹ Medine'ye hareket etmeden önce, 18 Zilkade Çarşamba günü ihrama girdi ve umre yapmak maksadıyla Ci'râne'den ayrıldı. Hz. Peygamber vadinin alt kısmında (Udve-

⁷⁹ Buhari, *Sahih*, (Kitâbu'l-Umre no.10), II, 254; Müslim, *Sahih*, (Kitabu'l-Hac, 10), III,11; Ebû Dâvud, *Sünen*, thk., Yusuf Kemal el-Hût, Beyrut, 1988, Kitâbu'l-Menâsik, 30, I, 565; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, VII, 80 (13331); Makrîzî, *İmtâu'l-Esmâ*, III, 49-50; Mücteba Uğur, *İslâm Toplumunu*, İstanbul, 1980, s. 68.

⁸⁰ İbn Hibbân, *el-İhsân fî Takrîbi Sahih İbn Hibbân*, (Kitâbu'r-Rada Babu'n-Nafaka), Beyrut, 1988, X, 44, no., 4231.

⁸¹ Taberî, *Tarih*, III, 94-95.

tü'l-Vuskâ) bulunan Mescid-i Aksâ'da ihrama girdi.⁸² Hz. Peygamber Ci'râne'de iken bu mescitte namaz kılıyordu. Burada Mescid-i Ednâ denilen bir mescit daha vardı, burayı Kureyş'ten bir adam yaptırmış ve etrafını duvarla çevirmişti. Hz. Peygamber bu vadiyi ihramlı olarak geçti. Rük'n'e varıncaya kadar telbiye getirmeye devam etti. Hz. Peygamber'in Kâbe'yi gördüğü vakit telbiye getirmeye son verdi. Hz. Peygamber Mekke'ye geldiğinde devesini Beni Şeybe kapısında çöktürdüler. Kâbe'yi tavaf etti. İlk üç şavtta Hz. Peygamber'in ihramı koltuk altından alarak omuzunu dışarı çıkarmak suretiyle reml (hızlı yürüme) yaptığı bildirilir. Safa ile Merve arasında devesi üzerinde say yaptıktan sonra başını tıraş ettirdi. Hz. Peygamber'i Ebû Hind veya Hırâş b. Ümeyye tıraş etti. Mekke'den ayrılarak Ci'râne'ye geldi. Hz. Peygamber bu umresinde Mekke'ye gece girdiği için gece Mekke'ye girmek caizdir.⁸³ Aynı gece (geceyi orada geçirmiş gibi) Ci'râne'ye döndü.⁸⁴ İnsanların çoğunun bundan haberi yoktu. Ci'râne'ye döndüğünde Perşembe günü başlamıştı. Perşembe sabahı Medine'ye hareket etti. Önce Ci'râne vadisine, oradan Serif'e, sonra Merru'z-Zehrân yolundan Medine'ye ulaştı.⁸⁵ Hz. Peygamber Zilkâde'nin bitimine üç gün kala, 28 Zilkade 8/ 19 Mart 630 tarihinde Cuma günü Medine'ye ulaştı. Bazı kaynaklar Hz. Peygamber'in umre yaptıktan sonra Ci'râne'ye dönmediğini buradan Medine'ye gittiğini⁸⁶ bildirirse de tercih edilen görüş Ci'râne'ye uğradıktan sonra Medine'ye döndüğüdür. Hz. Peygamber'in Medine'den çıkışı ile dönüşü toplam olarak 2 ay 16 gün sürmüştür.⁸⁷

Hz. Peygamber hayatında dört umre yaptı. Birincisi Hicri 6. yılda Hudeybiye'de kurban kesti ve tıraş oldu (Umretü'l-Hasr), ikincisi 7. yılda Kaza Umresi (Umretü'l-Kazâ), üçüncüsü 8. yılda Ci'râne Umresi, dördüncüsü Veda

⁸² *Ahbâru Mekke*, II, 824, 825.

⁸³ Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, thk. Şuayb Arnavut, Beyrut, 1983, VII, 97.

⁸⁴ İbn Sa'd, II, 156.

⁸⁵ Vâkidî, III, 957-959; İbn Hişâm, IV, 1353; İbn Sa'd, II, 142, 156; *Ahbaru Mekke*, I, 277; II, 825; Taberî, *Tarih*, III, 95; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 495.

⁸⁶ İbn Şihâb, 94; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 147; İbn Kesir, *el-Fusûl*, s. 209.

⁸⁷ Vâkidî, III, 973; İbn Sa'd, II, 143; *Vakidî ve Kitâbuhu*, 822; Taberî, *Tarih*, III, 82; İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 147; *Ravdu'l-Unf*, IV, 276-277; İbnü'l-Cevzî, *Zâdu'l-Meâd*, Beyrut, 1998, II, 90; Makrîzî, *İmtâu'l-Esmâ*, II, 35-36; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, s. 219; Önkâl, a.g.y.; Elşad Mahmudov, s. 300.

Haccı'nda yaptığı umredir.⁸⁸ Hz. Peygamber'in yaptığı Veda Haccı'nın dışındaki umreler Zilkade ayında olmuştur. Bazı müellifler hacdan önce yapılan umreleri sayarak Hz. Peygamber'in üç tane umre yaptığını bildirirler.⁸⁹

SONUÇ

Hz. Peygamber Huneyn Savaşı ve Tâif muhasarasından sonra on üç gününü Cî'râne mevkiinde geçirdi. Huneyn ve Evtâs'da ele geçirilen ganimetin buraya nakledilmesini emretti. Buranın tercih edilmesinden ganimet ve esirlerin kalmalarına elverişli bir mekân olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber Tâif muhasarasından sonra buraya geldi. Hevâzinlilerin Müslüman olmalarını sağlamak ve ganimeti geri vermek için on gün bekledi. Hz. Peygamber bu aşamada arzusuna ulaşamadı ve dağıtıma geçti. Buradan dağıtım yapılmadan kimsenin ganimet sahibi olamayacağı, dinin yayılması amacıyla bir süre beklenilebileceği anlaşılmaktadır. Dağıtım yapıldıktan sonra ise artık geri alınmayacağı ancak razı olarak teslim etmeleri konusunda bir istekte bulunulabileceği görülmektedir. Hz. Peygamber'in bir diğer uygulamasından ise, zekâtтан (Tevbe 9/60) pay verilen Müellefe-i Kulûb'a yerine göre ganimetten de pay ayrılabilceği anlaşılmaktadır.

Cî'râne'de ganimet dağıtımını sürecinde Hz. Peygamber'i üzen hadiseler yaşandı. Bir an önce mala kavuşma hırsıyla ridasını çekerek O'na acı verenler olduğu gibi adaletli davranmadığını söyleyenler de oldu. Hevâzin heyeti pişman olarak gelip Müslüman olduklarını söyleyince Hz. Peygamber esirlerin iadesini istedi. Fakat bu isteğe uymayacağını söyleyenler çıktı. Ensar dağıtımda kendilerine pay verilmemesine kırıldığını açıkça belli etti. Hz. Peygamber kendisini fiziki ve ruhi olarak rahatsız eden bu tavırları büyük bir olgunlukla karşıladı ve düzeltti. Ensar yaptığı serzenişin yanlış olduğunu ancak Hz. Peygamber'in bu ifadelerinden sonra anladı ve bundan büyük pişmanlık duyarak yeniden Peygamber'ine sarıldı.

Hz. Peygamber bu zaman zarfında kendisine sorulan sorulara cevap verdi, bazı yanlışları düzeltti. Esirlere güzel bir şekilde muamele edildi, onlara elbise temin edildi, gölgelenmeleri için tedbir alındı. İnsanların gıda ihtiyacını karşılamak için et dağıtımını yapıldı. Cî'râne'de esir ve ganimetlerin korunması

⁸⁸ Vâkıdî, III, 1088; İbn Sa'd, II, 155; *Ahbâru Mekke*, II, 824.

⁸⁹ İbn Sa'd, II, 156; *Ahbâru Mekke*, I, 285; İbnü'l-Cevzî, *Zâdu'l-Meâd*, II, 87-88.

konusunda Mesud b. Amr el-Ğifârî, Büdeyl b. Verkâ, dağıtımın yapılması hususunda çoğunlukla Hz. Bilal ve bazen Hz. Ebû Bekir'in görevlendirildiği anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel (ö. 241/ 855), *Müsned*, İstanbul, 1992.
- Âtik b. Ğays el-Bilâdî, *Meâlîmu'l-Coğrafiyye fi's-Sireti'n-Nebeviyye*, Mekke, 1982.
- Aynî (ö. 855/1451), *Umdetü'l-Kârî fi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Beyrut, ts.
- Beğavî (ö. 516/1122), *Şerhu's-Sünne*, thk. Şuayb Arnavut, Beyrut, 1983.
- Belâzürî (ö. 279/ 892), *Ensâbu'l-Eşrâf*, thk., Muhammed Hamidullah, 1.c., Beyrut, 1996.
- Beyhakî (ö. 458/1066), *Sünenü'l-Kübrâ*, thk., Muhammed Abdülkadir Itur, Beyrut, 1994.
- Buhârî (ö. 256/870), *Sahih*, thk., Abdulaziz b. Abdullah b. Bâz, 1991.
- Ebû Dâvud (ö. 275/889), *Sünen*, thk., Yusuf Kemal el-Hût, Beyrut, 1988.
- Ezrâkî (ö.822/837), *Ahbâru Mekke*, thk., Abdülmelik b. Abdullah b. Dehiş, by., 2003.
- Fayda, Mustafa, *Hâlid b. Velîd*, İstanbul, 1992.
- İbn Abdilber (ö. 463/ 1071), *el-İstîâb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*, thk. Ali Muhammed Muavviz-Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut, 1995.
- İbn Hacer (ö. 852/1448), *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe*, Beyrut, ts.
- İbn Hazm (ö. 452/1064), *Cevâmiu's-Sire*, thk. Abdülkerim Sâmî el-Cündî, Beyrut, 2002.
- İbn Hibbân (ö. 354/955), *el-İhsân fi Takribi Sahîh İbn Hibbân*, thk. Şuayb Arnavut, Beyrut, 1988.
- İbn Hişâm (ö.218/833), *es-Siretü'n-Nebeviyye*, Kahire, ts.
- İbn İshâk (ö.151/768), *es-Siretü'n-Nebeviyye*, thk., Ahmed Ferîd el-Mezîdî, Beyrut, 2004.
- İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), *Zâdu'l-Meâd*, Beyrut, 1998.
- İbn Kesîr (ö. 774/1373), *el-Fusûl fi Sireti'r-Resûl*, thk. Muhammed el-İyd Hatrâvî-Muhyiddin Müstû, Beyrut, 1403.
- İbn Mace (ö. 273/ 887), *Sünen*, thk., Muhammed Fuad Abdalbaki, Kahire, 1994.
- İbn Sa'd (ö. 230/844), *et-Tabâkâtü'l-Kübrâ*, thk. Ali Muhammed Ömer, Beyrut, 1985.
- İbn Seyyidî'n-Nâs (ö. 734/1334), *Uyûnü'l-Eser fi Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâil ve's-Siyer*, Muhammed el-İyd Hatrâvî- Muhyiddin Müstû, Beyrut, ts.
- İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742), *Meğâzî*, thk., Süheyl Zekkâr, Dımaşk, 1981.
- İbnü'l-Esir (ö. 630/1232), *el-Kâmil fi't-Târih*, nşr. Tornberg, Beyrut, 1965.
- İbnü'l-Esir (ö. 630/ 1232), *Üsdü'l-Ğâbe*, Beyrut, 1989.
- Kandemir, M. Yaşar, "Büdeyl b. Verkâ", *DİA*, VI, İstanbul, 1992.
- Makrîzî (ö. 845/1442), *İmtâu'l-Esmâ*, thk., Muhammed Abdülhamid en-Nemîsî, Beyrut, 1999.
- Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, Ankara, 2003.

- Müslim (ö. 261/875), *Sahih*, thk., Musa Şahin Laşin- Ahmed Ömer Haşim, Beyrut, 1987.
- Önkal, Ahmet, “Ci’râne”, *DİA*, VIII, İstanbul, 1993.
- Safiyu’r-Rahman Mubarekfûri, *Rehiku’l-Mahtûm*, Katar, 2007.
- Sarıcık, Murat, “Ebû Mahzûre”, *DİA*, X, İstanbul, 1994.
- Sarıçam, İbrahim, *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara, 2004.
- Suyutî (ö. 911/1505), *Hasâisü’l-Kübrâ*, thk., Muhammed Halil Herrâs, Kahire, 1967.
- Süheyli (ö. 581/1185), *Ravdu’l-Unf*, thk., Mecdî b. Mansur, Beyrut, ts.
- Şâmî, Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî (942/1536), *Sübülü’l-Hüdâ ve’r-Reşâd fi Sireti Hayri’l-Ibâd*, Kahire, 1992.
- Taberî (ö. 310/922), *Târihu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, thk. Muhammed Ebu’l-Fazl İbrahim, Beyrut, ts.
- Uğur, Mücteba, *İslâm Toplumunu*, İstanbul, 1980.
- Vâkîdî (ö. 207/822), *Kitâbu’l-Meğâzî*, nşr. Marsden Johns, Beyrut, 1984.
- Yâkût el-Hamevî (ö. 626/1229), *Mu’cemul-Büldân*, Beyrut, 1977.